

BEZPEČNOSTNÉ FÓRUM 2022

ZBORNÍK VEDECKÝCH PRÍSPEVKOV

*Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov
Centrum krízového riadenia Univerzity Mateja Bela
Akadémia ozbrojených síl gen. M.R.Š. v Liptovskom Mikuláši
Západočeská univerzita v Plzni
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego -
APEIRON v Krakove
Inštitút národnej a medzinárodnej bezpečnosti v Belehrade
Univerzita Kazimierza Wielkiego v Bydgoszczy
Policajná akadémia Českej republiky v Prahe
Metropolitná univerzita v Prahe
Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach
Fakulta národnej bezpečnosti Národnej akadémie obrany vo
Varšave
International and Security Studies Institute
a
občianske združenie INTERPOLIS*

BEZPEČNOSTNÉ FÓRUM 2022

Zborník vedeckých prác

Banská Bystrica 2022

**Vedecký výbor /
Scientific Board:**

doc. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.
doc. PhDr. Rastislav Kazanský, PhD., EMBA
doc. PhDr. Branislav Kováčik, PhD., EMBA
prof. Ing. Vojtech Jurčák, CSc.
prof. Ing. Ladislav Hofreiter, CSc.
Dr.h.c. prof.h.c. prof. Ing. Marián Mesároš, DrSc. MBA LL.M.
prof. Ing. Jana Müllerová, PhD.
prof. Želimir Kešetović, PhD.
prof. nadzw. dr hab. Donat Mierzejewski
doc. Ing. Dr. Štefan Danics, Ph.D.
doc. PaedDr. Milan Vošta, Ph.D.
doc. Ing. Josef Abrhám, Ph.D.
prof. Ing. Pavel Otríšal, Ph.D., MBA
doc. Vasyl M. Zaplatynskyi, PhD.
Dr. h. c. prof. ndzw. dr hab Antoni Olak
Siposné prof. Dr. Kecskeméthy Klára ezredes
Assist. Prof. Dr. Joseph Jon Kaminski
dr hab. Henryk Spustek prof. UO
COL Assoc. Prof. Tomasz Kośmider
PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.
prof. dr. Sead Turčalo
prof. Darko Trifunović, PhD.
prof. nadzw. dr. hab. Juliusz Piwowarski
Assoc. prof. Łukasz Jureńczyk, PhD., DSc
Assoc. prof. Paweł Malendowicz, PhD., DSc
Kamila Sierzputowska, PhD.
prof. Dr. Manuela Tvaronavičienė

**Organizačný výbor /
Organizers:**

PhDr. Dagmar Nováková, PhD. Mgr. Pavol Michalisko
Mgr. Lucia Husenicová, PhD. Mgr. Tomáš Beňuška
Mgr. Dávid Kollár, PhD. Assoc. prof. Łukasz Jureńczyk,
Mgr. Jozef Michal Mintal, PhD. PhD., DSc
PaedDr. Zuzana Horváthová,
PhD.

Editori / Editors:

doc. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.
Mgr. Dávid Kollár, PhD.

**Recenzenti /
Reviewers:**

Dr.h.c. prof. Ing. Pavel Nečas, PhD., MBA
doc. PhDr. Jana Lasicová, PhD.

Obálka:

Mgr. Michaela Melková, PhD.

Za obsahovú a jazykovú stránku príspevkov sú zodpovední jednotliví autori.

OBSAH

Radoslava Brhlíková: RUSKÉ NÁVRHY NOVEJ BEZPEČNOSTNEJ ARCHITEKTÚRY V EURÓPE / RUSSIAN PROPOSALS FOR A NEW SECURITY ARCHITECTURE IN EUROPE.....	6
Štefan Danics: PANDEMIE A PRAVICOVÁ RADIKALIZACE / PANDEMICS AND RIGHT-WING RADICALISATION.....	19
Marek Hargaš: USA, NATO A OBLASŤ ARKTÍDY / USA, NATO AND ARCTIC REGION.....	26
Anton Hruboň: (NE)ADEKVÁTNE PARALELY? HISTORIZMUS V KONTEXTE RUSKEJ INVÁZIE NA UKRAJINU A NOVEJ BEZPEČNOSTNEJ REALITY / (NON)ADEQUATE PARALLELS? HISTORICISM IN THE CONTEXT OF RUSSIAN INVASION TO UKRAINE AND A NEW SECURITY REALITY	38
Radoslav Ivančík: HOAX – NEŽELANÝ ELEMENT SÚČASNEJ INFORMAČNEJ SPOLOČNOSTI / HOAX - AN UNWANTED ELEMENT OF CURRENT INFORMATION SOCIETY	54
Radoslav Ivančík: O KONŠPIRAČNÝCH TEÓRIÁCH / ON CONSPIRACY THEORIES	62
Lukáš Jakabovič: ČÍNSKÉ SÚKROMNÉ VOJENSKÉ SPOLOČNOSTI- NEŠTÁTNI AKTÉRI OVPLYVŇUJÚCI REGIONÁLNU BEZPEČNOSŤ / CHINA'S PRIVATE MILITARY COMPANIES- NON-STATE ACTORS INFLUENCING REGIONAL SECURITY	71
Ján Jančo: SÚČASNÉ NÁZORY NA VZŤAH BEZPEČNOSTNEJ HROZBY A BEZPEČNOSTNÉHO RIZIKA / CURRENT OPINIONS ON THE RELATIONSHIP BETWEEN SECURITY THREATS AND SECURITY RISKS	82
Vojtech Jurčák - Tomáš Martaus - Vladimír Andrassy: KYBERNETICKÁ BEZPEČNOSŤ Z POHLADU PRÁVA / CYBER SECURITY FROM A LEGAL POINT OF VIEW	91
Eva Hudák Kornhauserová - Pavel Bučka: INFORMAČNÝ SYSTÉM ZBGIS A JEHO VYUŽITIE V OBLASTI OBRANY / ZBGIS INFORMATION SYSTEM AND ITS USES IN THE FIELD OF DEFENCE.....	98
Katarína Miňová: HISTORICKÝ KONTEXT ŠÍRENIA DEZINFORMÁCIÍ / HISTORICAL CONTEXT OF DISSEMINATION OF DISINFORMATIONS	109

Pavel Nečas – Branislav Lancik: VÝZNAM BEZPILOTNÝCH LIETAJÚCICH PROSTRIEDKOV PRE BEZPEČNOSŤ, ICH SÚČASNOSŤ A BUDÚCNOSŤ / THE SIGNIFICANCE OF UNMANNED AERIAL VEHICLES FOR SECURITY, THEIR PRESENT AND FUTURE.....	127
Liliana Réveszová – Ondrej Blažek: POLICAJNO-BEZPEČNOSTNÉ OPATRENIA POLICAJNÉHO ZBORU SLOVENSKEJ REPUBLIKY / POLICE AND SECURITY MEASURES OF THE POLICE FORCE SLOVAK REPUBLIC	140
Vít Rouč: ZÁPAS O WIPHALU A JEHO VLIV NA BEZPEČNOSTNÍ A POLITICKÝ VÝVOJ BOLÍVIE / THE CONFLICT ABOUT WIPHALA AND ITS INFLUENCE ON THE SECURITY AND THE POLITICAL DEVELOPMENT OF BOLIVIA.....	152
Michaela Ružičková: DEZINFORMAČNÉ TRENDY V KONTEXTE KLIMATICKEJ ZMENY / CLIMATE CHANGE DISINFORMATION TRENDS	162

(NE)ADEKVÁTNE PARALELY? HISTORIZMUS V KONTEXTE RUSKEJ INVÁZIE NA UKRAJINU A NOVEJ BEZPEČNOSTNEJ REALITY¹

(NON)ADEQUATE PARALLELS? HISTORICISM IN THE CONTEXT OF RUSSIAN INVASION TO UKRAINE AND A NEW SECURITY REALITY

Anton Hruboň²

ABSTRACT

Almost immediately after Russian invasion to Ukraine in February 2022, all parties involved in the conflict have started to operate with various historicisms. Russia's assault on neighbouring country led to a collapse of the post-Soviet security architecture and raised a series of questions concerning Putin's ideological motivation as well as typological parallels between the most extensive war in Europe since the WWII and aggressions in recent decades. This article attempts to identify the key historicisms-using narratives related to the conflict with emphasis on their legitimacy and communication strategies in the context of war propaganda.

Key words: *historicism, historical parallels, interpretations of history, Russian invasion, Ukraine, security system.*

Úvod

Takmer okamžite po odštartovaní invázie vojsk Ruskej federácie na Ukrajinu sa v mediálnom éteri objavili snahy o hľadanie paralel s dejinnými udalosťami uplynulých desaťročí. Ruský úder na susedný štát, jeho zdôvodnenie zo strany Kremľa a počiatkové váhanie Západu otvárali pole pripodobňovaniu Putinom vyhlásenej „špeciálnej vojenskej operácie“ k osudu Československa v roku 1938, prepadu Fínska počas tzv. Zimnej vojny z rokov 1939/40, sovietskemu ozbrojenému zásahu proti maďarskému povstaniu roku 1956 či vpádu armád Varšavskej zmluvy do Československa roku 1968.

Po počiatkovom obarení z pre mnohých šokujúcej agresie a prvých ukrajinských úspechoch pri obrane strategicky kľúčových bodov krajiny, ktoré zmarili plán bleskovej akcie, sa v diskurze o svete po 24. februári 2022 začalo operovať so spojeniami *nová studená vojna, zničenie svetovej bezpečnostnej architektúry*, ba dokonca v súvislosti s deklarovanou hrozbou použitia jadrových zbraní a preliatia

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0334 a súčasne je výstupom projektu KEGA č. 003UMB-4/2022 „Kultúrne konflikty ako faktor polarizovania modernej slovenskej spoločnosti...“

² Anton Hruboň, doc. PhDr., PhD., Katedra bezpečnostných štúdií, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica, anton.hrubon@umb.sk.

konfliktu do ďalších štátov sa spomínala eventualita eskalovania konfliktu do *tretej svetovej vojny*. Obhliadanie sa do období pred troch desaťročí, keď sa v dôsledku demokratizácie štátov východného bloku a kolapsu Zväzu sovietskych socialistických republík (ZSSR) zrútila vtedajšia bipolárna sústava geopolitického poriadku, nastolilo hneď celý rad otázok, na ktoré existujú zväčša zložité, navyše nejednoznačné a otvorené odpovede: Aké sú kontúry vývoja konfliktu na bojovom a diplomatickom poli? Kedy a akým spôsobom sa skončí? Akými spôsobmi by naň malo reagovať medzinárodné spoločenstvo a aké budú jeho dôsledky v krátkodobom, strednodobom a dlhodobom horizonte z hľadiska geopolitiky?

Vysvetlenie podstaty a priebehu invázie zároveň opätovne oživilo spôsob myslenia z 19. storočia, známy pod pomenovaním *historizmus*. Ako uvádza Georg G. Iggers, historizmus zdôrazňoval, že dejiny obsahujú určitý *zmysel* a historiografia ako jediná disciplína disponuje metodologickými nástrojmi, ktorými možno dekódovať poznanie spoločnosti a jej vývojových premenných predstavujúcich najvyšší stupeň porozumenia otázkam ľudského bytia (Iggers, 1997). Historizmus si taktiež nárokuje na explanáciu aktuálnych spoločenských problémov cez prizmu historických skúseností a presadzuje tézu, že rozhodovacie procesy politických elít sa majú inšpirovať „poučeniami z dejín“ – či už pozitívnymi príkladmi úspechov alebo negatívnymi príkladmi zlyhaní.

Keďže odpovedať na vyššie naznačené otázky je nemožné, tento text si kladie podstatne skromnejší, no z pohľadu analýzy politickej komunikácie a spoločenskej reflexie konfliktu dôležitý cieľ – identifikovať ústredné naratívy operujúce s historizmami využívané v rámci ruskej invázie na Ukrajinu. Dôraz bude klásť na ich intencionalitu a funkcionality v kontexte vojnovnej propagandy, ako aj legitimitu hľadania podobností s historickými paralelami. Vzhľadom na to, že sa príspevok zaoberá v čase písania stále živým konfliktom, v dobe, keď sa dostane k čitateľovi, mohla už jeho dynamika zaznamenať menší či zásadnejší posun.³ V každom prípade však dokumentuje a analyzuje základné argumentačné stratégie komunikačných rámcov priamo i nepriamo zapojených strán, ktoré sa pravdepodobne radikálne nezmenia, nech sa konflikt vyvinie akýmkoľvek smerom.

1 Opakujú sa dejiny? Invázia ako repríza agresíí 20. storočia

Ouvertúra ruskej invázie vyvolala na Slovensku okamžité reminiscencie na „Operáciu Dunaj“ z roku 1968. Po niekoľkomesačnom vysielaní signálov z Moskvy smerom k československému vedeniu, aby reformný proces a demokratizácia verejného života nezašli „prid’aleko“, sovietske vedenie usúdilo, že proti dubčekovskej tzv. Pražskej jari je nevyhnutné zakročiť vojensky, pretože politicky ohrozuje stabilitu východného bloku. V noci z 20. na 21. augusta 1968

³ Príspevok reflektuje vývoj do polovice júna 2022, t. j. približne prvé štyri mesiace vojny.

vojská Varšavskej zmluvy vtrhli zo štyroch smerov do Československa, obsadili strategické miesta a zatkli proreformnú vládu na čele s Alexandrom Dubčekom, ktorú odviekli do Moskvy, aby ju pod nátlakom prinútili podpísať tzv. Moskovské protokoly, ktoré legitimizovali opatrenia vracajúce vývoj do „starých koľají“ (Sikora, 2008).

Po ruskom výsadku na letisku Hostomeľ a streľbe v perimetri vládnej štvrte v Kyjeve sa zdalo, že ovládnutie Ukrajiny je otázkou hodín, nanajvýš dní. Predpokladaný skorý kolaps centrálného vedenia štátu a nastolenie bábkovej vlády rozprúdilo na Slovensku diskusie o „ukrajinskom auguste '68“ či o paralelách s potlačením maďarského povstania v roku 1956.

Obe sovietske intervencie môžu na prvý pohľad evokovať historické asociácie s 24. februárom 2022: do hľadáča geopolitickej mocnosti sa dostane krajina, považovaná Moskvou za svoju sféru vplyvu, ktorá sa vnútornou premenou režimu a spoločnosti odklonila od „žiaduceho“ kurzu, dôsledkom čoho je sovietska, resp. ruská vojenská intervencia, snažiaca sa situáciu „normalizovať“. Maďarská a československá skúsenosť je však popri niektorých spoločných momentoch predsa len rozdielna v jednej podstatnej veci: Ukrajina pred začiatkom invázie nebola ruským satelitom, ale štátom usilujúcim sa o integráciu do štruktúr Európskej únie (EÚ) s jasne prozápadnou orientáciou, čo podstatne zlepšilo jej vyhliadky na medzinárodnú politickú i vojenskú podporu a na vyhnutie sa scenáru „rýchleho procesu“.

Po odvrátení expresného pádu Ukrajiny a jej vojenských úspechoch začalo v politickom diskurze rezonovať využívanie starších historických motívov – predovšetkým varovanie pred akousi novodobou reprízou Mníchova 1938. Ukrajinská strana upozorňovala na hrozbu nezopakovať fatálne chyby minulosti v čase, keď sa dĺžka invázie blížila k tretiemu mesiacu, krajina húževnato vzdorovala a Európa čelila vysokej inflácii a energetickej neistote vyplývajúcej z postupného odstrihnutia sa od ruských dodávok ropy a plynu. Predlžovanie vojny, ktorá prakticky po celom kontinente zákonite vyprodukovala všeobecne nepopulárne sekundárne dôsledky (zdražovanie, pokles hospodárskeho rastu, vojnu vyvolané migračné procesy, perspektíva potravinovej krízy), začalo podľa argumentácie Kyjeva oživovať príznak politiky appeasementu 30. rokov, tentokrát v podaní Francúzska a Nemecka (Ukraine savages idea, 2022).

Obviňovanie štátov dvoch najväčších ekonomík EÚ z ústupkov voči Rusku sa zakladalo najmä na výrokoch francúzskeho prezidenta Emmanuela Macrona o tom, že Rusko nesmie z vojny vyjsť ponížené a na nemeckom váhaní s prisunom ťažkých zbraní na Ukrajinu, založených na obavách kancelára Olafa Scholza zo zatiahnutia Nemecka do priamej konfrontácie s Ruskom (a samozrejme aj odpojenia od ruských dodávok plynu, na ktorom bolo Nemecko závislé). (Macron draws, 2022; Olaf Scholz defends, 2022).

Politiku umierneného prístupu k Moskve podporil na Svetovom ekonomickom fóre vo švajčiarskom Davose matador diplomacie, bývalý minister zahraničných vecí USA Henry Kissinger. „Klasik“ reálpolitiky Kissinger vo

vystúpení z 23. mája 2022 otvorene povedal to, čo sa Macron ani Scholz neodvážili vysloviť – odporučil Ukrajine obnoviť s Ruskom zamrznuté rokovania a výmenou za mier sa vzdať území (Kissinger suggests, 2022).

Rázne odmietnutie kompromisu ukrajinské vedenie vo svojej politickej komunikácii takticky spojilo s rečnickou otázkou, kam až by politika ustupovania agresorovi mohla viesť, keďže západne od hraníc Ukrajiny ležia už len štáty EÚ a Severoatlantickej aliancie (NATO) a či ponaučenie z fatálneho zlyhania diplomacie z jesene 1938 nestačí. Uvedené výčitky adresovalo Francúzsku a Nemecku – signatárskym štátom Mníchovskej dohody, v ktorých je pamäť na druhú svetovú vojnu stále veľmi živá a dodnes tvorí súčasť ich identitnej politiky.

V menšej miere sa reziduá Mníchovskej dohody tematizovali aj v iných súvislostiach. Obzvlášť v prvých dňoch invázie, keď sa dobytie Kyjeva zdalo byť neodvratiteľné, médiá otvárali otázku hroziaceho rozparcelovania Ukrajiny na pozadí československej a poľskej paralely z roku 1939, ktorým predchádzali ústupky demokratických mocností Adolfovi Hitlerovi za cenu zachovania vratkého mieru.

Už letmý pohľad na mapy geopolitického rozvrstvenia Európy v rokoch 1938/1939 a 2022 však poukazuje na diametrálne rozdiely: Československo bolo po anšluse Rakúska z marca 1938 obkolesené nepriateľskými štátmi (Nemecko, Maďarsko) a v prípade snahy aktívne vzdorovať agresii by čelilo extrémne náročnej kruhovej obrane, ktorú navyše sťažovala prítomnosť trojmiliónovej nemeckej menšiny ako perspektívnej piatej kolóny vo vnútri napadnutého štátu. Na rozdiel od Ukrajiny, Československo a podobne ani Poľsko nemohli počítať s priamou vojenskou či materiálnou pomocou od spojencov.

Krátka hranica ČSR so spriatelovým Rumunskom stovky kilometrov od jadra nemeckého útoku nemohla slúžiť ako zásobovacia os a Poľsko, deklarujúce navyše menšie teritoriálne nároky voči Československu, nemalo záujem na jeho podpore, ktorú by si Berlín mohol vyložiť ako porušenie vtedy stále platného nemecko-poľského paktu o neútočení z januára 1934. Systém železobetónových pohraničných opevnení a silné odhodlanie brániť krajinu počas septembrovej všeobecnej mobilizácie roku 1938 by Československu umožnili získať čas, nie však strategickú výhodu.

V podobných geografických kliešťach sa ako ďalšia obeť nacistickej agresie ocitlo o rok neskôr Poľsko. Napriek úpornému odporu voči útoku Nemecka (sprevádzanom aj asistenciou slovenskej armády) a následnému útoku Sovietskeho zväzu z východu, Varšava za necelý mesiac padla, hoci 3. septembra 1939 Nemecku vyhlásili vojnu Spojené kráľovstvo i Francúzsko. Okrem objektívnej poľskej neschopnosti vzdorovať technickej presile modernizovaného *Wehrmachtu* sa ako kľúčový problém ukázala byť práve chýbajúca logistika podpory zo strany západných štátov, keďže z dôvodu zovretia Poľska medzi agresorov žiadna dostatočná pomoc nemohla ani teoreticky prísť.

Takýto scenár sa na Ukrajine neopakoval. Hoci Ukrajina nebola pred ruskou inváziou členskou krajinou EÚ ani NATO, už krátko po útoku začala na jej územie prúdiť bezprecedentná vojenská, materiálna a humanitárna pomoc, a to bez priameho zapojenia tretej strany do konfliktu. „Šťastie v nešťastí“ pre Ukrajinu spočívalo nielen v širokom medzinárodnom konsenze zastaviť Rusko od ďalšej expanzie, ale aj v dobrej vôli susedných štátov a existujúcej dopravnej infraštruktúre umožňujúcej napadnutej krajine, opierajúc sa o Chartu Organizácie spojených národov, distribuovať potrebné zásoby. Asociácie s Mníchovským diktátom, s výsledkami a dôsledkami politiky appeasementu tak síce zo striktného historického hľadiska nemajú patričnú argumentačnú legitimitu. Na druhej strane, Ukrajine v kontexte vojnovnej propagandy vo vzťahu k zahraničným partnerom slúžili ako dôležitý mobilizačný element, umocňujúci u veľkých európskych hráčov pocit zodpovednosti za vývoj celého kontinentu a jeho bezpečnosť.

Telemostové vystúpenia ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského v parlamentoch jednotlivých krajín priam prekypovali historizmami, ktorých obsahom Zelenskyj chcel – vždy adaptovane koncovým adresátom – emotívne mobilizovať a vyvolať solidaritu pre medzinárodnú podporu Ukrajiny, pripodobniac jej situáciu zlomovým historickým udalostiam publika, ktorému sa práve prihováral. V prejave pred dolnou snemovňou britského parlamentu Zelenskyj parafrázoval Churchillov slávny prejav z roku 1940 burcujúci britskú verejnosť pred blížiacou sa ozbrojenou konfrontáciou s nacistickým Nemeckom (Zelenskyj speech, 2022). Po odhalení vojnových zločinov v Buči, Irpini a Borodanke zasa tieto masakry artikuloval ako cieľenú genocídu celého ukrajinského národa, čím navodil podvedomú analógiu s holokaustom, ktorou sa snažil mobilizovať svet, aby všemožnou podporou Ukrajiny nedovolil zopakovať bezprecedentné hrôzy druhej svetovej vojny (Zelenskyj: Russia committing, 2022). S pribúdajúcimi „novými Bučami“ a vyvolanou humanitárnou katastrofou v obliehanom Mariupoli z ukrajinskej strany silneli hlasy súdiť zodpovedných ruských činiteľov pred novodobou obdobou povojnového norimberského tribunálu (Zelenskyj calls, 2022). V komunikácii s pobaltskými republikami sa často spomínala historická skúsenosť s rusifikáciou z cárskoho obdobia a po pripojení Litvy, Lotyšska a Estónska k ZSSR roku 1940. V prejave pred českou Poslaneckou snemovňou zasa Zelenskyj pripomenul pamätné slová Československého rozhlasu z augusta 1968 „*Sme s vami, buďte s nami!*“ (Projev Volodymyra Zelenského, 2022).

2 Oživovanie a inštrumentalizovanie (neo)nacistických stigiem v kontexte vojnovnej propagandy

Politické inštrumentalizovanie historických zlomových momentov sa však neobjavilo len v komunikácii ukrajinskej strany. Treba zdôrazniť, že práve historizmy poslúžili Rusku ako oficiálne zdôvodnenie invázie. Vladimir Putin vo svojom televíznom prejave, odvysielanom 24. februára 2022 v skorých ranných

hodinách, označil za hlavný cieľ „špeciálnej vojenskej operácie“ *demilitarizáciu* a *denacifikáciu* Ukrajiny (Address by the President, 2022). Kým obsah pojmu demilitarizácia je imanentný a aj v kontexte ruskej invázie si pod ním možno predstaviť cielené zníženie vojenských kapacít protivníka v takej miere, aby pre druhú stranu nebol perspektívnou bezpečnostnou hrozbou, sémantika denacifikácie v rétorike Kremľa vyvolávala rozpačité otázky.

Kremľský politický diskurz od počiatku útoku argumentoval, že vedenie ukrajinského štátu ovládol neonacizmus, proti ktorému musí Ruská federácia v zmysle svojej „historickej misie“ bojovať a „zabrániť genocíde“, ktorá podľa Putina mala byť – vychádzajúc z pripisovaného neonacistického charakteru „kyjevského režimu“ – páchaná na ruskojazyčnom obyvateľstve Ukrajiny, najmä v regióne Donbasu. Sekundárne „denacifikačný“ diskurz Kremľa opieral svoju oprávnenosť o fakt, že súčasťou oficiálnych ozbrojených zložiek v rámci Národnej gardy Ukrajiny (*Національна гвардія України*) bola aj Jednotka špeciálneho určenia Azov (*Окремий загін спеціального призначення «Азов»*), známa tiež ako Prápor (Batalión), neskôr Pluk Azov, ktorého členskú základňu po založení v máji 2014 tvorili priaznivci radikálneho nacionalizmu a dokonca aj neonacisti.

Oponenti týchto zdôvodnení Moskvy kontrujú ich iracionálnosťou. Hnutie Sloboda (*Свобода*), podľa nemeckého historika Philippa Thera radikálnosťou podobné nacionalisticko-populistickým hnutiam Mattea Salviniho či Marine Le Penovej (Ther, 2016), v posledných voľbách v roku 2019 získalo 2,15% hlasov a len 1 zo 450 poslaneckých kresiel v ukrajinskom parlamente (*Верховна Рада України*). V regionálnych voľbách o rok neskôr obsadilo 890 z celkového počtu 43 122 mandátov (Верховна Рада України, 2019; k téme pozri bližšie Shekhovtsov, 2011; Shekhovtsov, Umland, 2014). Hoci Sloboda zastáva v historických otázkach veľmi „zmierlivé“ stanovisko voči ukrajinskej kolaborácii s nacistickou okupačnou správou počas druhej svetovej vojny a historicky silnému ukrajinskému antisemitizmu a hoci práve toto hnutie, nadväzujúc na radikálnejší Pravý sektor (*Правий сектор*), pestuje kult Stepana Banderu, v oblastiach západnej Ukrajiny, kde sa Sloboda v rámci koalícií regionálnych samospráv podieľala na moci, držala pragmatický kurz (Ther, 2016).

Bizarnosť obvinení najvyšších ukrajinských predstaviteľov z neonacizmu násobí fakt, že samotný prezident Volodymyr Zelenskij má židovský pôvod, pričom časť jeho rodiny zahynula počas holokaustu ('Killed in a fire', 2022). Kritici kremľskej argumentácie takisto pripomínajú, že hoci ideologická profilácia pluku „Azov“ bola v minulosti skutočne rozporuplná a vplyv neonacizmu v ňom nerozporujú, v posledných rokoch prešiel procesom očistenia od najradikálnejších elementov (Umland, 2019). Na druhej strane je nutné podotknúť, že obviňovanie pomajdanových ukrajinských garnitúr zo sympatií k banderovskému hnutiu, ktoré svojou radikálnosťou „zospodu“ objektívne

inklinovalo k autoritárskemu radikalizmu na hrane s fašizmom, (Svoboda, 2021) nie je zo strany Ruskej federácie neopodstatnené.

Príslušníci Organizácie ukrajinských nacionalistov (*Організація українських націоналістів*) a Ukrajinskej povstaleckej armády (UPA – *Українська повстанська армія*) boli v apríli 2015 zákonom č. 2538-1 uznaní za „bojovníkov za nezávislosť Ukrajiny v 20. storočí“, čím sa im dostalo morálnej satisfakcie a v zásade aj historickej rehabilitácie. Je pritom známou skutočnosťou, že UPA sa v rokoch 1943 – 1944 podieľala na masakroch desiatok tisíc Poliakov na Volyni a vo východnej Haliči (Rossoliński-Liebe, 2014; Motyka, 2016). Spoločne s vyvraždením Židov nacistami a ich kolaborantskými vládami a vyvražďovaním menšín v ustašovskom Chorvátsku išlo o jedny z najrozsiahljších etnických čistiek v Európe počas druhej svetovej vojny.

Napriek snahám Kyjeva uviesť vzťah Ukrajincov k fašizmu, resp. nacizmu na pravú mieru, predstavitelia Ruskej federácie na svojom naratívne trvali a rozhodnutie zaútočiť na Ukrajinu ním kryli prakticky kontinuálne od počiatku invázie. Požiadavka „denacifikácie“ Ukrajiny zaznievala na prvých kolách mierových rokovaní ruskej a ukrajinskej delegácie, v komunikácii medzi Putinom a európskymi lídrami, ako aj v rozhovoroch hovorcovi ruského prezidenta Dmitrija Peskova či ministra zahraničných vecí Sergeja Lavrova pre zahraničné médiá. Lavrov dokonca pre talianske médiá uviedol, že Zelenského židovský pôvod nevyklučuje možnosť viesť neonacistický režim, pretože – ako argumentoval – „*židovskú krv mal aj Hitler*“ a „*najvášnivejšími antisemitmi sú obvykle Židia*“ (Israel outrage, 2022).

Interview ruského šéfa diplomacie vyvolalo vlnu pobúrenia (podľa medializovaných informácií musel tento lapsus urovnávať na pravú mieru v telefonáte s izraelským premiérom Naftalim Bennettom samotný Vladimir Putin). (Putin sorry, 2022). Lavrovove vyhlásenia inšpirované vyvrátenými fámami o Hitlerovom židovskom pôvode názorne ilustrujú, ako „svojrázne“ dokáže kremľské vedenie interpretovať históriu.

Týka sa to aj výkladu (neo)nacizmu, ktorý v politickom slovníku Kremľa dominoval v zdôvodňovaní nevyhnutnosti „špeciálnej vojenskej operácie“ pred domácou verejnosťou aj niekoľko mesiacov po začiatku invázie. Hoci v historiograficko-politologickom diskurze dodnes neexistuje úplne jednoznačná zhoda definície fašizmu, resp. nacizmu, hľadať racionálne vysvetlenie domnelého napojenia ukrajinského prozápadného režimu naň by bolo beztak kontraproduktívne. Ruské politické elity totiž neoperujú s nacizmom ako s ideológiou, ktorá má určité definičné kritériá stanovené odborným konsenzom, ale ako s negativistickým rámcom, ktorému dávajú podľa potreby obsah sami predstavitelia Kremľa. Kľúčový je pre nich výsledný efekt a tým je v danom prípade diskreditácia politického vedenia Ukrajiny, ukrajinskej štátnosti i ukrajinskej spoločnosti ako takej.

Z chronologického hľadiska ide zo strany Moskvy o návrat do prvej polovice 50. rokov, keď si lídri Sovietskeho zväzu fašistickými nálepkami

vypomáhali v kampaniach zameraných na negativizovanie Západu ako celku a od druhej polovice decénia aj domnelých „revanšistických snáh“ Nemeckej spolkovej republiky (NSR), ktorá po naštartovaní svojej ekonomiky, plnom obnovení suverenity a vstupe do NATO 9. mája 1955, mala údajne vytvárať priestor pre oživenie fašizmu. Je faktom, že denacifikačný proces v NSR neprebehol tak dôsledne ako v komunistickej Nemeckej demokratickej republike (NDR) a mnoho osôb angažovaných na nižších stupňoch štátnej správy či NSDAP našlo na individuálnej úrovni svoje uplatnenie v štruktúrach povojnového demokratického režimu, vrátane Adenauerovej Kresťansko-demokratickej únie (CDU – *Christlich Demokratische Union Deutschlands*). Pilierom NSR však od jej vzniku v roku 1949 nespochybniteľne zostával štátny antifašizmus a odsúdenie Hitlerovej epochy.

Dôvodom, prečo Kremľ v 50. rokoch investoval mohutné úsilie do očierňovania NSR, bol predovšetkým jej *úspech*. Pre Sovietsky zväz bolo jednoducho ťažko stráviteľné, že prozápadný štát sa vďaka tzv. hospodárskemu zázraku (*Wirtschaftswunder*) stal jednou z najprogressívnejších ekonomík sveta s podstatne vyššou životnou úrovňou než v NDR, ako aj súčasťou euroatlantických štruktúr (Weber, 2003).

Okrem Sovietskeho zväzu sa aktivizovali tiež satelity. V Československu vyšlo na prelome 50. a 60. rokov množstvo politickej literatúry, týkajúcej sa „západonemeckého militarizmu“ hnaného „imperializmom“ a (nacistickým) „revanšizmom“, ktorého cieľom mala byť deštrukcia bezpečnostnej architektúry v Európe. Predohrou a psychologickou predprípravou verejnosti na túto kampaň boli narýchlo zinscenované procesy proti bývalým príslušníkom pohotovostných oddielov Hlinkovej gardy v apríli 1958, keď československá Štátna bezpečnosť údajne objavila „nové dôkazy“ vypovedajúce o „nedôsledne vyšetrených“ vojnových zločinoch stíhaných osôb (v skutočnosti neobjavila nič nové a niektoré osoby následne Krajský súd v Bratislave a Banskej Bystrici odsúdil druhýkrát za ten istý skutok). Procesy však boli primárne súčasťou mozaiky ďaleko presahujúcej hranice Slovenska i Československa. Reálne predstavovali zastierací manéver, ktorý mal v spoločnosti ukotviť mantru fašistického strašiaka opäť ohrozujúceho mier v Európe a zároveň odpútať pozornosť od vnútorných problémov východného bloku, ktorý v ekonomickom súperení so Západom očividne prehrával.

Mnohí pozorovatelia upozorňujú, že k obdobnému efektu nechceného došlo aj v súvislosti s Ukrajinou. Prozápadne orientovaná vláda v Kyjeve s evidentným proeurópskym smerovaním, podporujúca navyše aj vstup krajiny do NATO, Moskve pochopiteľne nekonvenovala. Tá v záujme obhajoby vojenskej intervencie v susednom štáte siahla po neonacistických podobenstvách, hoci obraz súčasnej Ukrajiny ako „nacistického režimu“ odporuje všetkým politologickým definíciám. Kremľ však nepotrebuje akademické poučky – pre svoje účely potrebuje vytvoriť jednoduchý konštrukt so silným emočným

rámcom, ktorému porozumie každý Rus vrátane osôb bez širšieho politického rozhl'adu.

Téza o (neo)nacizme predstavuje, obrazne povedané, stávkou na istotu. Ruská spoločnosť, vedená ku kultu Veľkej vlasteneckej vojny a osloboditeľského „historickému poslaniu“ Ruska (resp. Sovietskeho zväzu ako jeho predchodcu), si dokáže (neo)nacizmus exaktne asociovať s konkrétnym obsahom najbyťostnejšieho zla, ktoré treba eliminovať, aby sa predišlo ohrozeniu národa ako po 22. júni 1941. Prípadné alternovanie (neo)nacistickej stigmy kritickým poukazovaním na koncepciu obranného patriotizmu, na ktorom je postavená filozofia pomajdanových vlád Ukrajiny (vymedzená v tomto prípade prirodzene proti ruskej supremácii), by sa zaručene minulo účinku. O to viac, že Kremľ uplatňovaním rovnakej koncepcie v praxi – vonkajšími okolnosťami vynútenou obranou národa a štátu proti „západnej rozpínavosti“ – zdôvodňuje svoje zahraničnopolitické kroky vrátane útoku na Ukrajinu.

Konštrukt „ukrajinského (neo)nacizmu“ však v konečnom dôsledku nemožno chápať ako izolovaný výmysel, intencionalisticky vytvorený pre potrebu vnútorného zdôvodnenia invázie. Ako upozornila švédka sociálna filozofka Åsa Wikforss, kreovanie nepravdivých či nepodložených tvrdení nemá za cieľ, aby spoločnosť uverila jednej alebo dvom nepravdám, ale aby stratila vieru vo vlastnú schopnosť rozoznávať realitu od fabulácií, čo v systematizovanej podobe využívajú lídri autoritatívnych režimov, aký vládne aj v Ruskej federácii, pre utuženie svojej integrity (Wikforss, 2017).

3 Komu patrí Ukrajina? Diskurzy o historických nárokoch medzi „ruským svetom“ a legitimitou ukrajinskej nezávislosti

Krátko po neúspechu ruskej bleskovej vojny bola zverejnená predpripravená správa agentúry RIA Novosti, ktorú po krachu rýchleho ovládnutia Kyjeva stiahla: „*Pred našimi očami rodí sa nový svet. Ruská vojenská operácia na Ukrajine začala novú éru... Protiruskej Ukrajiny už nebude. Rusko obnovuje svoju historickú plnosť tým, že zhromažďuje ruský svet, ruský ľud v celej jeho celistvosti – Veľkorusov, Bielorusov a Malorusov*“. Komentátor Piotr Akopov ďalej pokračoval: „*Rusko obnovuje svoju jednotu – tragédia roku 1991, táto hrozná katastrofa v našich dejinách bola prekonaná*“. Ruský prezident Vladimir Putin – pokračuje novinár – „*prevzal historickú zodpovednosť, keď sa rozhodol neponechať riešenie ukrajinskej otázky budúcim generáciám*“ a z dôvodu národnej bezpečnosti zabránil „*vytvoreniu protiruskej Ukrajiny a predsunutej základne Západu, aby sa na nás vyvíjal tlak... Teraz je tento problém preč – Ukrajina sa vrátila do Ruska*“, pričom ukrajinská štátnosť nemala byť likvidovaná, „*ale bude reorganizovaná, znovunastolená a navrátená do prirodzeného stavu časti ruského sveta*“ (Retracted RIA story, 2022).

Akopovov text odhaľuje dva dôležité aspekty februárovej invázie na Ukrajinu: prvotný, napokon nevydarený scenár expresného ovládnutia krajiny

a jeho propagandistické zdôvodnenie referujúce na historizmy silne prítomné v myslení ruských politických elít. Popri geopolitických a ekonomických faktoroch (posilnenie upadajúceho globálneho vplyvu Ruska, zabezpečenie nárazníkovej zóny proti NATO a EÚ, strategické rozšírenie kontroly nad Azovským a Čiernym morom, kontrola nad perspektívnymi ložiskami plynu na Ukrajine, zaistenie suchozemskej cesty a zásob pitnej vody pre Krym) sa ako jedna z príčin invázie uvádza Putinova ambícia „obnoviť impérium“, a to v hraniciach bývalého Sovietskeho zväzu, ktorého rozpad sám prezident Ruskej federácie označil za najväčšiu geopolitickú katastrofu 20. storočia (alebo alternatívne v hraniciach cárskeho Ruska).

Aj keď pre podporu týchto tvrdení neexistujú explicitné dôkazy (Moskva svoje zahraničnopolitické ambície deklaruje v mnohознаčných metaforických inotajoch a cielene ich zahmlieva), vplyv myslenia v historizmoch na kľúčové osobnosti Putinovho režimu je nespochybniteľný, o čom svedčí celý rad ich vyjadrení i konkrétnych krokov podniknutých Ruskou federáciou. Platí to aj v súvislosti s Ukrajinou, ktorú Kremľ napriek jej ambíciám integrovať sa smerom do západných štruktúr vníma ako súčasť *ruského sveta*. Ide o pojem, ktorý nie je vynálezom žurnalistu Akopova vo vyššie citovanom texte, ale výrazový prostriedok, v akom uvažuje aj Vladimir Putin a jeho širšie okolie. Západní štátnici boli podľa medializovaných správ ohromení „lekciami z histórie“, ktorými ich Putin v prvých vzájomných telefonátoch po začiatku invázie zahŕňal a objasňoval im svoje „špecifické“ vnímanie dejín východnej Európy, odzrkadľujúce ruské traumy z prozápadného smerovania postsovietskych republík v uplynulých desaťročiach. Ako poukázala francúzska historička a sovietskologička Françoise Thom, kremľská línia geopolitického uvažovania vychádza zo základu, že Rusko sa cíti byť ohrozené všetkým, čo nemá pod kontrolou a čo je neruské. Krajine teda hrozí neustále nebezpečenstvo zvonka, pretože iné štáty prahnú po jeho zdrojoch (najmä energetických) a ak sa toto ohrozenie stane bytostným, nie je možné reagovať inak než útokom. Medzinárodné právo a rešpektovanie práva na suverenitu je v tomto mentálnom nastavení, zdôrazňujúcom existenciu sfér vplyvu „veľkých hráčov“ (USA, Číny, Ruska a Indie), iba zámienkou, ktorou si niektorí z nich – podľa Moskvy v tomto prípade Spojené štáty americké – vynucujú svoju hegemoniu v „ruskom svete“, čím prakticky infiltrujú cudzí geopolitický priestor (Thom, 2021).

Inak povedané, Ruská federácia si podľa Putina inváziou na Ukrajinu iba berie späť, čo jej *prírodzene patrí*, odvolávajúc sa na samodefinovanú historickú tradíciu („vždy to bolo ruské“). Uvažovanie v imperiálnych súradniciach, t. j. o práve realizovať supremačnú politiku v zónach podstatne presahujúcich medzinárodne akceptované štátne hranice Ruskej federácie, však v podaní Kremľa rozhodne nie je novinkou. Má svoju genézu, ktorej Západ po začiatku rusko-ukrajinského konfliktu v roku 2014 jednoducho len nevenoval dostatočnú pozornosť. Po Euromajdane a zvrhnutí proruského prezidenta Viktora Janukovyča Ruská federácia využila príležitosť a anektovala Krym, pričom

Moskva opäť opierala svoj naratív o „geopolitickú nevyhnutnosť“. Putin v prejave po de facto pripojení krymského polostrova vyhlásil, že Rusko sa ocitlo v situácii, keď nemohlo ustúpiť: podľa Kremľa ukrajinská vládna garnitúra potláčala používanie ruštiny, čo mu umožnilo aktivovať zákon vyžadujúci chrániť etnických Rusov aj mimo hraníc Ruskej federácie (na Kryme ich žilo okolo 60%). (Address by the President, 2014).

Práve v súvislosti s turbulentnými udalosťami roku 2014 sa znovu začal vzmáhať naratív o potrebe prebudiť myšlienku tzv. Novoruska (*Новороссия*). Tento geografický pojem, odkazujúci na historické územia získané koncom 18. storočia cárovnou Katarínou II., otvoril perspektívu teritoriálneho „rozvoja Ruska“ na úkor juhovýchodnej Ukrajiny. Kremel' iredentizmus takticky navonok nepodporoval. No rétorika ruského prezidenta už v roku 2014 vyznievala veľavravne. Vyjadril sa, že Ruská federácia síce oblasť Novoruska – medzi inými mestá Charkov, Luhansk, Doneck, Cherson, Mikolajiv a Odesu – z rôznych príčin stratila, avšak „ľudia zostali“. Podľa britského experta na Rusko Marka Galeottiho sa Putin, motivovaný intelektuálnym zdôvodnením známeho ideológa tzv. eurázijského hnutia Alexandra Dugina, zrejme až do leta spomenutého roku pohrával s ideou anexie ukrajinského juhovýchodu a vytvorenia bábkového štátu, no od myšlienky nakoniec dočasne ustúpil (Galeotti, 2019). V súvislosti s proruskými protestmi v týchto regiónoch po Euromajdane sa v Rusku hovorilo o „ruskej jari“ – teda „znovuprebudení“ ruského cítenia a ruskej identity miestneho ruskojazyčného obyvateľstva. (Marshall, 2015; Rychlík, Zilynskij, Magocsi, 2015). Tie však nevyšli do rozsiahlejšieho povstania a vypovedanie lojality centrálnej vláde v Kyjeve sa obmedzilo na časť Donbasu, kde vznikli dve medzinárodne neuznané separatistické republiky.

Zamrznutý konflikt tu pretrvával až do februára 2022, keď sa Putin pod zámienkou pomoci ruskojazyčným obyvateľom v tzv. Doneckej a Luhanskej ľudovej republike pred „ukrajinskou genocídou“ rozhodol eskalovať konflikt do podoby plnohodnotnej vojny. V rozpore s jeho očakávaniami však k opakovaniu krymského scenára nedošlo. Celoplošná ofenzíva zo štyroch smerov bola aj v samotnom Rusku napriek všeobecnej podpore Putinovho režimu vnímaná podstatne inak než hladká anexia z roku 2014, ktorú značná časť ruskej spoločnosti chápala ako „nápravu omylu“ z roku 1954 spôsobenú rozhodnutím Nikitu S. Chruščova (Jelen, 2021).

Je potrebné podotknúť, že na povzbudzovaní Ruskej federácie k porušovaniu medzinárodného práva vo forme svojvoľného prerýsovania hraníc má nemalý podiel aj demokratický Západ, ktorý na anexiu Krymu reagoval len limitovane, a to čiastočnými ekonomickými sankciami.

Nebezpečenstvo prekresľovania mapy Európy silovými prostriedkami si neuvedomili (alebo nechceli uvedomiť) ani mnohí politickí činitelia a intelektuáli v krajinách, kde uplatňovanie etnického princípu v zahraničnej politike v minulosti viedlo ku katastrofickým dôsledkom. Historik Philipp Ther postrehol, že napríklad v Nemecku kremel'skému diskurzu výdatne nahral Helmut Schmidt,

keď sa dávnejšie vyjadril, že Rusko, Ukrajina a Bielorusko patria do spoločného „ruského kultúrneho okruhu“. Bývalý spolkový kancelár však úplne premlčal vývoj podstatnej časti Ukrajiny ako súčasť Poľska. Ešte ďalej zašiel profesor Humboldtovej univerzity Jörg Baberowski, ktorý dokonca Ukrajincoch spochybnil ako národ a označil ich za „dieťa sovietskej národnostnej politiky“ (Ther, 2016). Na rozdiel od Schmidta či Baberowskeho ďalší nemeckí akademici naznačili aj iný uhol možnej reflexie nepriamo deklarovaných historických nárokov Ruska na ovládanie Ukrajiny. Historik a slavista Martin Schulze Wessel vo svojej eseji uviedol, že Rusko inváziou spustilo rekolonizáciu východnej Európy, na čo je nevyhnutné reagovať dekolonizovaním myšlienkových kategórií, v ktorých uvažujeme o Ukrajine a ruských dejinách – teda odbremenit' sa od vžitého vzorca o Ukrajine ako súčasť „východného priestoru“ (t. j. ruskej zóny). Schulze Wessel sa odkázal na text z roku 1904 od Mychajla Hruševského, historika, publicistu a prvého prezidenta Ukrajinskej ľudovej republiky (1917 – 1918). Hruševskij v ňom v protiklade so supremačným vzťahom Ruska k Ukrajine, koreniacom do značnej miery zo studenovojujovej optiky, diskurz obracia úplne opačným smerom: podľa jeho tvrdení historickým pokračovateľom Kyjevskej Rusi nie je Moskva, ale Halič a Volyň a v neskoršom období Poľsko-litovská únia (Schulze Wessel, 2022).

Nech už rusko-ukrajinská vojna dopadne akýmkoľvek výsledkom, historizmy z argumentácie zdôvodňujúcej správnosť podoby hraníc nevymiznú. Je dokonca viac než pravdepodobné, že ich presadzovanie vojenskou silou alebo, naopak, odpor voči nej sa stanú rozbuškou ukončenia budúceho prímeria a odrazovým bodom pokračovania konfliktu v novej kvalite. Historizmy sú totiž v ideologickej aparátúre vedenia štátov, nostalgicky sa obhliadajúcich za bývalou ríšou či imperiálnou slávou, veľmi silno ukotvené a tvoria jeden z konštitučných prvkov ich dejinnej dôležitosti.

Túžbu po *renovatio imperii* často poháňa revanšizmus. Nie je bez zaujímavosti podotknúť prehliadanú skutočnosť, že podobne ako deň a miesto podpísania Versaillskej mierovej zmluvy 28. júna 1919 či podpis prímeria s Francúzskom v Compiègne 22. júna 1940, aj rusko-ukrajinská vojna mohla mať svoj historický symbolizmus, ktorý zrejme len v dôsledku posunu invázie o dva dni neskôr upadol do zabudnutia. Podľa tvrdení ukrajinských predstaviteľov, opretých o zistenia spravodajských služieb, bol plán začiatku invázie pôvodne stanovený na 22. 2. 2022, čo je nielen ľahko zapamätateľný dátum vďaka numerickej súhre. V rovnaký deň pred ôsmimi rokmi, 22. februára 2014, ukrajinský parlament zosadil Viktora Janukovyča z prezidentského postu. Tak symbolicky urobil hrubú čiaru za perspektívami proruského smerovania krajiny a Janukovyčovým odmietnutím proeurópskeho kurzu. Začiatok invázie na výročie tejto udalosti, ktorú Rusko vnímalo ako protiústavný akt, v politickej mystike Kremľa mohol predstavovať „napravenie diskontinuity“, symbolický „návrat Ukrajiny do ruského sveta“.

„Ako sa to celé skončí?“ (alebo Predčasné predikcie nepredvídateľného)

Jedna z kľúčových charakteristík historizmu spočíva v tendencii prostredníctvom zažitej historickej skúsenosti vysvetľovať súčasné dianie a na základe domnelých „zákonitostí vývoja“ prognózovať budúcnosť. Tento deterministicko-fatalistický prístup sa v médiách objavil fakticky hneď v prvých hodinách invázie. Obhliadanie sa do minulosti a pátranie po analógiách uplynulých desaťročí až naivne optimisticky počítalo s tým, že dejinnými paralelami bude možné vysvetliť príčinu konfliktu, ideologické motivácie jeho aktérov a snáď predpokladať aj jeho výsledok.

Ako poznamenal britský historik Richard J. Evans, už klasik filozofie dejín Hayden White si všimol, že história sa často stáva „útočiskom“ pre tých, ktorí túžia „*v zložitom nájsť jednoduché a v cudzom známe*“ (Evans, 1997, s. 148). Ak rusko-ukrajinská vojna v jej počiatkovej fáze niečo potvrdila, tak azda len to, že utiekanie sa k paralelám z minulosti môže vytvárať falošné obrazy a často i plané nádeje na skoré ukončenie konfliktu alebo víťazstvo tej či onej bojujúcej strany. Moderná vojna pozostáva z enormného množstva faktorov, ktoré napríklad pri poslednom veľkom konflikte na európskom kontinente, občianskej vojne v Juhoslávii (1991 – 1995), ešte vôbec nevstupovali do hry. Preto hľadanie odpovedí kdesi v hĺbke 20. storočia je skôr bulvarizovaním bezpečnostných vied než heuristickým nástrojom snažiacim sa o porozumenie vedenia súčasných bojových operácií.

Aj keď myslenie v historizmoch – ako naznačil aj tento text – okrem primárnych ekonomických a geopolitických ukazovateľov silne ovplyvňuje motiváciu i konanie bojujúcich strán v ich rámci, rozšírené tvrdenie, že „história sa opakuje“, je vo svojej podstate len frárou. Za vyše trištvrtestoročia od konca druhej svetovej vojny sa technologické možnosti vedenia vojenských operácií posunuli tak zásadne, že paralely s konvenčnými, hoci aj globálnymi konfliktmi a ich politickými súvislosťami, môžu byť len optickým klamom vyplývajúcim z prirodzeného nastavenia spoločnosti chciet' pochopiť vnútornú štruktúru a logiku bezpečnostnej hrozby.

Táto kvalitatívna tranzícia platí pre akýkoľvek typ konfliktu. Aj konflikt, ktorý historici, politológovia a bezpečnostní teoretici časom nazvú tretím globálnym v poradí, vôbec nemusí niest' podobnosť prvých dvoch z rokov 1914 – 1918, resp. 1939 – 1945. Pokojne môže ísť napríklad o vzájomne súvisiaci systém regionálnych konfliktov, ktoré v dôsledku jadrového odstrašenia neprerastú do nukleárnej dimenzie ani nepresiahnu hranice štátu či regiónu, no masívnou mobilizáciou politického, ekonomického a najmä vojenského potenciálu krajín viacerých kontinentov, ako aj efektom tzv. nevojenských zbraní (inflácia, energetická a potravinová kríza atď.) vyvolajú také zmeny, že v ich dôsledku dôjde k vytvoreniu nového svetového poriadku.

Odpoveď na rečnícku otázku položenú v nadpise tejto záverečnej state teda nemôže byť iná než: Nevieme a ani nemôžeme vedieť. Jedinou istotou zostáva,

že ani historická skúsenosť nám v tom nepomôže. Tento pesimizmus však neznamená skepsu v zmysel výskumu historizmov v politických kultúrach. Naopak, ich identifikovanie a sémantická analýza majú potenciál významne prispieť k odhaľovaniu mentálneho sveta a ideologických motívácií aktérov na bezpečnostnej šachovnici.

Literatúra

- Address by the President of the Russian Federation* [online]. 2014. [cit. 24. 6. 2022]. Dostupné na internete: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>.
- Address by the President of the Russian Federation* [online]. 2022. [cit. 24. 2. 2022]. Dostupné na internete: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>.
- EVANS, R. J. 1997. *In Defence of History*. London: Granta Books, 1997, 372 s. ISBN 1-86207-395-3.
- GALEOTTI, M. 2019. *We need to talk about Putin: why the West gets him wrong*. London: Ebury, 2019, 143 s. ISBN 978-1529103595.
- IGGERS, G. G. 1997. *Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*. Hanover – London: Wesleyan University Press, 1997, 182 s. ISBN 0819553026.
- Israel outrage at Sergei Lavrov's claim that Hitler was part Jewish* [online]. 2022. [cit. 2. 5. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-61296682>.
- JELÉN, L. 2021. *Konfliktní regiony světa*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2021, 128 s. ISBN 978-80-87476-06-2.
- 'Killed in a fire': Zelensky gives new details about his family's Holocaust history* [online]. 2022. [cit. 23. 3. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.timesofisrael.com/killed-in-a-fire-zelensky-gives-new-details-about-his-familys-holocaust-history/>.
- Kissinger suggests that Ukraine give up territory to Russia, drawing a backlash* [online]. 2022. [cit. 28. 5. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.nytimes.com/2022/05/25/world/europe/henry-kissinger-ukraine-russia-davos.html>.
- Macron draws new wave of criticism over call not to 'humiliate' Russia* [online]. 2022. [cit. 6. 6. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.france24.com/en/europe/20220606-macron-draws-new-wavs-e-of-criticism-over-call-not-to-humiliate-russia>.
- MARSHALL, T. 2015. *Prisoners of Geography: ten maps that tell you everything you need to know about global politics*. London: Elliot and Thompson Limited, 2015, 320 s. ISBN 978-1783962433.
- MOTYKA, G. 2018. *Volyň 1943. Genocidní čistka – fakta, analogie, historická politika*. Praha: Academia, 2018, 230 s. ISBN 978-80-200-2857-0.

Olaf Scholz defends Germany's Ukraine policy: I'm suspicious of hasty action [online]. 2022. [cit. 1. 5. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.thetimes.co.uk/article/olaf-scholz-defends-germanys-ukraine-policy-im-suspicious-of-hasty-action-d708jhpqr>.

Projev Volodymyra Zelenského před oběma komorami Parlamentu ČR [online]. 2022. [cit. 15. 6. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=16067>.

Putin sorry for Lavrov's claim Hitler was part Jewish – Israel PM [online]. 2022. [cit. 5. 5. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-61339749>.

Retracted RIA story exposes Kremlin's premediated attack on Ukraine [online]. 2022. [cit. 2. 3. 2022]. Dostupné na internete: https://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2022/03/02/feature-02.

ROSSOLIŇSKI-LIEBE, G. 2014. *Stepan Bandera. The Life and Afterlife of a Ukrainian Nationalist. Fascism, Genocide, and Cult*. Stuttgart: Ibidem Verlag, 2014, 652 s. ISBN 978-3-8382-6684-8.

RYCHLÍK, J., ZILYNSKIJ, B., MAGOCSI, P. R. 2015. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, 560 s. ISBN 978-80-7106-409-1.

SHEKHOVTSOV, A. 2011. The Creeping Resurgence of the Ukrainian Radical Right? The Case of the Freedom Party. In *Europe-Asia Studies*, Vol. 63, 2011, no 2, s. 203-228. ISSN 0966-8136.

SHEKHOVTSOV, A., UMLAND, A. 2014. Ukraine's radical right. In *Journal of Democracy*, Vol. 25, 2014, no. 3, s. 58-63. ISSN 1045-5736.

SCHULZE WESSEL, M. 2022. Německé mylné představy o Rusku: Ukrajina je již dlouho národem. In *Český časopis historický*, roč. 120, 2022, č. 1, s. 33-36. ISSN 0862-6111.

SIKORA, S. 2008. *Rok 1968 a politický vývoj na Slovensku*. Bratislava: Pro Historia – Historický ústav SAV, 2008, 230 s. ISBN 978-80-970060-1-3.

SVOBODA, D. 2021. *Jablko z oceli. Zrod, vývoj a činnosť ukrajinského radikálního nacionalismu v letech 1920 – 1939*. Praha: Academia, 2021, 1014 s. ISBN 978-80-200-3186-0.

THER, P. 2016. *Die neue Ordnung auf dem alten Kontinent. Eine Geschichte des neoliberalen Europa*. Berlin: Suhrkamp Verlag, 2016, 447 s. ISBN 978-3-518-73766-8.

THOM, F. 2021. *Jak chápat putinismus*. Praha: Pulchra, 2021, 253 s. ISBN 978-80-7564-063-5.

Ukraine savages idea of concessions to end war, evokes appeasement of Nazis [online]. 2022. [cit. 26. 5. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-official-calls-italian-peace-plan-ukraine-fantasy-2022-05-25/>.

UMLAND, A. 2019. Irregular militias and radical nationalism in post-euromaidan Ukraine: The prehistory and emergence of the „Azov“ battalion in

2014. In *Terrorism and Political Violence*, Vol. 31, 2019, no. 1, s. 105-131. ISSN 0954-6553.

Верховна Рада України IX скликання [online]. 2019. [cit. 24. 6. 2022]. Dostupné na internete: <https://uk.wikipedia.org/>.

WEBER, H. 2003. *Dějiny NDR*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, 439 s. ISBN 80-7106-558-7.

WIKFORSS, Å. 2021. *Alternatívne fakty. O poznaní a jeho nepriateľoch*. Bratislava: Ikar, 2021, 256 s. ISBN 978-80-551-7763-2.

Zelensky calls for Nuremberg-style trials after Russian „war crimes“ in Ukraine [online]. 2022. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.independent.co.uk/news/uk/volodymyr-zelensky-liz-truss-ukraine-nuremberg-united-nations-b2051423.html>.

Zelensky: Russia committing genocide in Ukraine [online]. 2022. [cit. 4. 4. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-60976106>.

Zelensky speech: MPs rise as one in show of solidarity with Ukraine [online]. 2022. [cit. 8. 3. 2022]. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-60664488>.

Názov: **BEZPEČNOSTNÉ FÓRUM 2022**
Zborník vedeckých prác

Editori: doc. Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.
Mgr. Dávid Kollár, PhD.

Rozsah: 176 strán
Vydanie: Prvé
Formát: A4 (PDF dokument)

Vydavateľ: Interpolis
Miesto vydania: Banská Bystrica
Rok vydania/ Year: 2022

ISBN 978-80-973394-6-3

Partneri:

ISBN 978-80-973394-6-3